„Kastijd mij Heer, doch met mate!"

Kastijd mij, Heere, doch met mate; niet in uwen toorn, opdat Gij mij niet te niete maakt.
Jeremia X : 24.

Straf voor de zonde gaat van den Driemaal Heilige uit, en gaat evenzoo uit van de hoogst geplaatste macht op aarde, die onder Hem staat, maar de aard van deze tweeërlei bestraffing is verre van gelijk.

Ouders, rechters en hoofden onder de kinderen der menschen doen, als het naar recht toegaat, de straf onverwijld intreden, zoodra de misdaad of het vergrijp of de begane fout vast staat. God de Heere daarentegen trekt de straf over heel iemands leven saâm, en maakt ze voelbaar op allerlei zeer onderscheidene wijze. En hierbij nu is het opmerkelijk, dat God de Heere de kastijding of de straf niet gedurig en na elke overtreding op den zondaar doet neerkomen, maar den zondaar op allerlei zeer onderscheiden manier aangrijpt, om het kwaad te stuiten, de zonde te breken, en in den gevallen zondaar opnieuw heiliging te doen doorbreken.

Er is alzoo niet alleen een sterk sprekend onderschrift, maar vaak heerscht er zelfs een aangrijpende tegenstelling tusschen den strijd dien ouders en rechters tegen de zonde voeren, en de neerdrukking en ternederwerping van de zonde, gelijk God de Heere deze nu reeds op aarde, en ten slotte eens in het laatste oordeel, voltrekt.

Tegen de gerechtelijke straf die van den rechter tenlaste van den overtreder uitgaat, baat dan ook geen inmenging van genade. Die straf moet voldongen, en niet eerst later, maar aanstonds gedragen worden. Er kan ook gratie en verschuiving van straf onder de menschen intreden, doch dit geschiedt alleen, zoo er in het vonnis onzekerheid overbleef. Doch gaat ge nu van den aardschen rechter op den Rechter daarboven over, die in Gods troon is gezeten, dan treedt hiermede een geheel andere rechtspraak en vorm van bestraffing in, en het is met terugslag op deze Goddelijke Rechtsbeschikking, dat we in Jeremia X : 14 lezen: »Kastijd mij, Heere, doch met mate; niet in uwe toorn opdat Gij mij niet te niet maakt!«

Wie hier spreekt, is zich zijner zonde bewust. Hij gevoelt diep en innerlijk, dat hij voor God schuldig staat. Niet dat hij juist in zijn innerlijk besef achtervolgd wordt door 't snijdend besef van aan moord of diefstal schuldig te staan. Van onrecht en overtreding die door den burgerlijken rechter beoordeeld en gestraft wordt, is hier geen sprake. Het komt hier neder op de *verborgen* zonden, en op zonden die de conscientie beleedigden, ook al grepen ze de wet van het land niet aan. En juist deze zonden en overtredingen kunnen het innerlijk gemoedsleven zoo bang en bitter kwellen. Men is er zich dan ten volle bewust van, dat men op verborgen wijze zich aan overtredingen heeft schuldig gemaakt, edoch met grievende woorden of daden, die de aardsche rechter niet naspeurt. Zwaar gevoelt men zich daarentegen door zulke geheime zonden en overtredingen *innerlijk* gewond. Er kwam een strijd op niet tusschen wat men dorst en deed voor den aardschen rechter, maar uit het heiligheidsbesef. Men wist en gevoelde, dat men zich vergreep, maar de kwelling van dit vergrijp kwelste innerlijk het teederder zielsbesef, en de wereld, die er niets van bespeurde, liet geen toon van verwijt tegen den schuldige uitgaan. De aanklacht komt hier niet van hen die met ons verkeeren, maar trilt ons tegen uit onze eigen conscientie, en al bespeurde onze omgeving het niet, we weten zelf maar al te goed, dat God 't alles geheel van nabij weet. En als van Godswege nu geen straf of zelfs geen bestraffing tegen ons uitgaat, dan kwelt dit ons inwendig bij den voorspoed dien God ons in 't leven schenkt, en wordt ons zelfs hinderlijk en stuitend. Hierdoor overkomt ons toch een gewaarwording, alsof God de Heere de gerechte straf die ons toekomt, vooralsnog inhoudt, maar ze dan ook juist ophoopt, om ze later met vernietigende kracht over ons te doen uitbreken. Men gevoelt dan dat men de kastijding op alle manier verdiend heeft door wat men tegen Gods eere zich veroorloofde, maar de straf blijft uit, de kastijding komt niet, en hierdoor grijpt van zelf 't angstgevoel ons aan, dat de Heere de straf tegen ons ophoopt, om ze straks in drievoud hard tegen ons te doen uitbreken, of zelfs grijpt ons dan de bekommering aan, of het zoo zichtbaar uitblijven van de straf en van de kastijding, niet het pijnlijk besef brengt dat we van God verworpen zijn, en straks aan de verdoemenis zullen worden prijsgegeven. Dan vreest en ducht men de kastijding niet, maar dorst en verlangt er naar, en voelt zich veeleer door een pijnlijken angst gejaagd, dat ons leven nog zoo stil en rustig voortgijdt.

Men gevoelt zich dan geprangd en gepijnigd door de stellige overtuiging, dat men gekastijd *moest* worden, en daarom juist grijpt 't ons dan zoo diep in de ziel aan, dat God ons in vrede en vreugde laat voortleven, als ware er van schuld en doem bij ons geen sprake. Ook de Schrift wijst er herhaaldelijk op, hoe 't juist vaak de ongerechtige zondaars zijn, die op hun levensweg niet anders dan voorspoed kennen, en die toch, als tenleste het bange einde doorbreekt, niet anders dan de verdoemenis kennen zullen.

Dit nu gevoelde ook de klager die hier in Jeremia X : 24 zijn bange klacht voor zijn God doet uitgaan. Volgde op zijn zondige verkeerdheid voelbare kastijding, zoo zou dit hem een genegenheid en liefde Gods vertolken, die hem innerlijk beseffen deed, hoe zijn God geestelijk voor hem zorgt, en hem chirurgisch tot genezing van zijn zielswonden wil brengen. Doch nu alle straf en zelfs alle kastijding uitblijft, en slechts voorspoed hem op zijn weg ten deel valt, nu grijpt de angst voor de toekomst hem aan, en dit brengt er hem toe, om met een diepe verzuchting de gerechte straf, die hij meent verdiend te hebben, in te roepen. o, Mijn God, stuit mijn voorspoed en straffeloosheid. Laat de kastijding, die ik weet verdiend te hebben, niet toeven, maar, doe ze op mij nederdalen. Alleen maar laat het geen doodelijke kastijding zijn, maar kastijd mij met mate. Zij 't niet uit toorn, maar in vergevende genade, dat Gij mij aangrijpt, en laat de straf, die ik dan dragen ga, mij de zekerheid bieden, dat Gij mij niet aan mijzelf overlaat, maar kastijdt om mij te genezen!

In deze aangrijpende zielsuiting, die zich schier op een iegelijk onzer laat toepassen, spreekt zich de stille ernst uit, die ons het heenglijden over onze zonden zoo ernstig verbiedt. Het is toch maar al te waar, dat schier een iegelijk van ons zich vaak de hebbelijkheid liet aanleunen, om zich niet al te zeer te bekommeren over geheel een reeks van mingoede gewoonten, die we vaak van der jeugd af ons hebben aangewend. Worden we er over aangesproken, dan geven we wel toe, dat er zonde in doorspeelt, en vooral, zoo ernstige tucht ons treft of bittere rouw ons huiselijk geluk verwoesten komt, grijpt een ernst ons aan, die in het gewone leven maar al te zeer wordt verzaakt. Hierom nu legt Jeremia aan den innerlijken worstelaar de zoo verrassende *bede* om kastijding op de lippen. Wat ons vaak eigen is, doelt op vlak het omgekeerde. Dan roepen we de kastijding niet in, maar bidden ze van ons af. En juist daarom is deze bede uit Jeremia's Godsspraak zoo verrassend en dringt er zoo diep bij ons in, omdat het hier de voorspoedige zondaar is, die bidt, en nu niet bidt om van alle leed ontheven te worden, maar, veeleer omgekeerd, om zich een levenslot te zien toegewezen, dat strookt met zijn innerlijk zielsbestaan, en de wonde die hem innerlijk kwelt, niet met bedekselen omwindt, maar veeleer scherp doet uitkomen, en desnoods door bittere verwonding poogt te genezen.

Dr. A. K.

Amsterdam, 30 April 1920.

Aan het krachtig initiatief van den Kerkeraad van Amsterdam-Zuid, of wil men liever Overtoom, is het te danken, dat het vraagstuk van de revisie van onze liturgische geschriften en de aanvulling van onze belijdenisschriften op de a.s. Generale Synode ter tafel zal gebracht worden.

Op de buitengewone Classis, die 14 April j.l. te Amsterdam gehouden werd, werd, wat de belijdenisschriften betreft, het volgende voorstel aangenomen:

De classe Amsterdam van de Gereformeerde kerken stelt aan de Particuliere Synode van Noord-Holland voor, aan de aanstaande Generale-Synode te verzoeken:

om, met algeheele en ongewijzigde handhaving van de Drie Formulieren van Eenigheid van de Gereformeerde kerken, de noodige stappen te doen, die zullen leiden tot nadere formuleering van hetgeen de Gereformeerde kerken in Nederland tegenover opgekomen dwalingen, zeer bepaald ook tegenover de Ethische Richting, naar den Woorde Gods belijden, onder meer omtrent de Heilige Schrift als het Woord Gods en haar ingeving van den Heiligen Geest; omtrent den Zoon van God als den Christus der Schriften; omtrent de verlossing die in Christus Jezus is; omtrent het verband en de verhouding der bijzondere en der algemeene genade Gods; omtrent de Kerk des Heeren in haar eenheid en in haar meer of minder zuivere formatiën; omtrent de eenigheid en de volstrektheid der Christelijke religie; en voorts ook omtrent de verhouding tusschen de Kerk des Heeren en de overheid; en omtrent de anti-Christelijke beginselen, welke thans op het gebied van het maatschappelijke leven aan de orde zijn."

Ook wat de revisie der liturgie betreft, ging de Classis in hoofdzaak met het voorstel van Amsterdam-Zuid accoord. Besloten werd toch om aan de Generale Synode te verzoeken »om de bestaande liturgie onzer Kerken in haar geheel te overzien".

En wat de uitbreiding van den gezongen bundel achter de Psalmen betreft, werd besloten aan de Generale Synode te verzoeken, »om den Bundel »Eenige gezangen" te overzien en te trachten dien uit te breiden met eenige andere berijmde gedeelten der H. Schrift, welke het den Kerken vrij zal staan nevens de Psalmen in den eeredienst te gebruiken, en om na vaststelling van de sub D genoemde »Eenige gezangen" art. 69 K. O. dienovereenkomstig te wijzigen".

Daarentegen kon het voorstel van Amsterdam Zuid »om voor den kansel en de catechisatiekamer een nieuwen Catechismus op te stellen in overeenstemming met de tegenwoordige behoefte", evenmin als een ander ter Classis ingediend voorstel »om ten behoeve van het catechetisch onderwijs een leerboek op te stellen, dat zich zoo nauw mogelijk aansluit bij den Heidelb. Catechismus«, de meerderheid verwerven.

De halfslachtigheid van dit besluit springt in het oog.

Indien het noodzakelijk is met het oog op de dwalingen van onzen tijd, inzonderheid van de »ethische richting«, onze Confessie aan te vullen of uit te breiden, dan spreekt het wel van zelf, dat dit minstens even noodig is ten opzichte van den Catechismus, vooral als Catechetisch leerboek. Veel meer toch dan door onze Confessie wordt de ontwikkelingsgang van ons kerkelijk leven door den Catechismus beheerscht. Niet onze Confessie of een daaraan toegevoegde verklaring, maar de Catechismus is het leerboek voor onze jeugd. En wanneer men het opkomend geslacht wapenen wil tegenover de dwalingen van onzen tijd, dan dient dit in de eerste plaats door den Catechismus te geschieden.

Wat men dan ook wel heeft opgemerkt, dat onze Vaderen, nadat de leer der Remonstranten veroordeeld was in de bekende artikelen tegen de Remonstranten op de Synode te Dordt vastgesteld, het niet noodig hebben geacht den Catechismus met het oog op deze ketterij uit te breiden of te wijzigen, is een argument, dat geen hout snijdt.

De leer der Remonstranten werd in onzen Catechismus voldoende veroordeeld, zooals wel het duidelijkst daaruit blijkt, dat de Remonstranten steeds geweigerd hebben den Catechismus te onderteekenen en een man als Coornhert zijn felste pijlen op den Catechismus afgeschoten heeft.

Maar geheel anders staat het met de vraagstukken die thans aan de orde zijn, met name het vraagstuk van de Goddelijke ingeving der Schrift. In onzen Catechismus wordt hierover met geen woord gesproken. Dit behoefde destijds ook niet, omdat onder alle Christenen het gezag der Schrift vaststond. Maar in onze dagen maakte het toch een zonderlingen indruk, wanneer over de Paapsche mis zoo breed wordt gehandeld en aan de leer der Sacramenten 6 Zondagen worden gewijd, terwijl een zoo alles beheerschend vraagstuk zelfs niet wordt aangeroerd.

Nu kan men wel zeggen, dat dit gebrek door den predikant op de catechisatie kan worden aangevuld, maar daarmede is men er toch niet. Een leerboek behoort de *leerstof* in haar geheel te bieden. En een leerboek, waarin een der voornaamste punten niet wordt genoemd, zoodat de onderwijzer dit mondeling moet aanvullen, kan toch niet gezegd worden aan de tegenwoordige behoefte te voldoen. Bovendien komt het bij dit onderwijs toch niet alleen aan op wat mondeling gezegd wordt door den onderwijzer, maar vooral op datgene wat uit het hoofd wordt geleerd en daardoor als blijvende schat bewaard wordt.

Ook Prof. Bouwman in de *Bazuin*, al verklaart hij wel te begrijpen, waarom de Classis Amsterdam met het voorstel van Amsterdam-Zuid niet meeging, meent toch, dat het niet juist is:

Het tweede besluit waarbij de classis Amsterdam verwierp het voorstel: „om ten behoeve van het catechetisch onderwijs een leerboek samen te stellen, dat zich zoo nauw mogelijk aansluit bij den Heidelb. catechismus", is zeer voorzichtig genomen. Het wil den schoonen Catechismus, zoo geliefd bij de gemeente, eeren. Voortreffelijk. Er is geen kerkelijk leerboek, dat in zoo gewijden en hoog-geestelijken toon de waarheden Gods beschrijft, als onze Catechismus. Vele bepalingen, in dit leerboek gegeven, kunnen moeilijk beter en juister worden geformuleerd. Daarover zullen alle Gereformeerden wel eenstemmig denken. Maar de vraag is, of het als leerboek voor de catechisatiën en scholen in onzen tijd wel aan alle eischen voldoet. En dan moeten wij toch erkennen, dat menig antwoord wel wat al te breed en zwaar is opgezet om door de jeugd recht verstaan en gemakkelijk geleerd te worden, dat onderscheidene stukken der leer naar de behoeften der 16e eeuw zeer breed zijn uitgewerkt, en dat de jeugd tegen vele dwalingen, die sedert zijn opgekomen, niet wordt gewapend. Om die reden is een nieuw leerboek wel noodig. Brengt men hiertegen in, dat er nieuwe leerboeken kunnen worden opgesteld, die in deze leemte voorzien, dan kan hiertegen worden aangevoerd, dat het om onderscheidene redenen niet wenschelijk is dat op de catechisatiën allerlei niet-kerkelijke leerboeken worden gebruikt. De catechisatiën dienen om de jeugd voor te bereiden tot het doen van belijdenis en daartoe moet de leerling weten wat de kerk belijdt. Wanneer een niet-kerkelijk geijkt leerboek wordt gebruikt, gaat de eenheid in het onderwijs te loor. Bovendien kan in zulk een leerboek niet dat vertrouwen gesteld als in een leerboek door de kerken aanbevolen. Nu weten wij niet de reden waarom de classis Amsterdam het voorstel van een nieuw leerboek verworpen heeft, maar, al erkennen wij dat het zeer zeker getuigt van piëteit en voorzichtigheid, komt het ons voor niet juist te zijn.

Intusschen volgt hier natuurlijk niet uit, dat het voorstel niet ter Generale Synode kan komen. De Kerkeraad van Amsterdam-Zuid kan het zelfstandig doorzenden naar de Provinciale Synode en desnoods naar de Generale Synode.

En we hopen, dat de Kerkeraad dit doen zal.

Want het is in elk geval van belang, dat ook dit voorstel langs kerkelijken weg ter Synode gebracht wordt, opdat de Generale Synode zich over dit vraagstuk kunne uitspreken.

Proponenten.

In vacante Kerken komt het meermalen voor, dat men eenige moeite heeft om bij de bevestiging van een huwelijk de hulp van een predikant te verkrijgen. En waar zulk een huwelijk, dat eenmaal vastgesteld is, niet kan uitgesteld worden, zonder dat daaruit allerlei moeilijkheden ontstaan, tracht men dan op andere wijze zich te redden. Zoo is de vraag opgekomen, of men voor zulk een gelegenheid niet gebruik mag maken van de hulp van een candidaat?

Het antwoord op deze vraag hangt natuurlijk daarvan af, wat de kerkelijke huwelijksbevestiging is en welke bevoegdheden een candidaat bezit. Beschouwt men de kerkelijke huwelijksbevestiging niet anders dan als een soort godsdienstige wijding, die door een ernstige toespraak en een hartelijk gebed aan het door de Overheid gesloten huwelijk wordt gegeven, dan spreekt het wel van zelf, dat deze zoogenaamde kerkelijke inzegening van het huwelijk ook door een gewoon persoon kan geschieden, door een candidaat, een oefenaar, een ouderling of diaken. Er is dan zelfs geen ambtelijke qualiteit noodig om deze handeling te verrichten. Maar zoo is de beschouwing onzer Gereformeerde Kerken niet. Al wordt het huwelijk wat zijn burgerrechtelijke positie betreft door de Overheid bevestigd, het behoort daarna ook door de Kerk te worden gesloten, omdat het huwelijk evenzeer voor den kring der Kerk gevolgen heeft en daarmede in het nauwste verband staat. De kerkelijke inzegening is dus wel degelijk een huwelijksbevestiging, zooals ook uit ons formulier wel duidelijk blijkt. De instelling van het huwelijk wordt verklaard, de plichten van man en vrouw worden omschreven, de trouwbeloften worden gevraagd en de zegen Gods wordt over het huwelijk uitgesproken. Er vindt hier dus een kerkelijke handeling plaats, waardoor het huwelijk ook in den kring der gemeente wordt gesloten en bevestigd. Zulk een kerkelijke handeling nu kan en behoort ook alleen te geschieden door een kerkelijken ambtsdrager, en wel door dien ambtsdrager aan wien de bediening des Woords en der Sacramenten is opgedragen, d.w.z. door den Dienaar des Woords. Noch een ouderling, noch een diaken heeft deze bevoegdheid ontvangen, en de ambten behooren onderscheiden te blijven.

Maar daaruit volgt te meer, dat een proponent of candidaat deze kerkelijke huwelijksbevestiging niet behoort te verrichten, omdat hij geen kerkelijk ambtsdrager is. Hij staat niet in het ambt, maar dingt naar het ambt. De naam candidaat zelf wijst dit aan. Een candidaat-notaris, een candidaat-burgemeester, een candidaat-kamerlid is iemand, die nog geen notaris, geen burgemeester, geen kamerlid is, maar er naar staat om dit te worden. En zoo is ook een candidaat-predikant iemand die geen predikant *is*, maar zich aan de Kerken voorstelt, om tot predikant te worden beroepen. Eerst door de beroeping wordt hij predikant en in het ambt gezet. Maar zoolang hij niet beroepen en in het ambt gezet is, heeft hij geen ambt en kan hij ook geen ambtelijke handelingen verrichten.

Het eenige recht, dat de Kerk hem hebben toegekend, is om zich aan de gemeente voor te stellen en op verzoek te proponeeren, d.w.z. een stichtelijk woord te spreken, ten einde zijn gaven aan de gemeente te doen hooren. Het zou voor de gemeente al uiterst moeilijk wezen om een beroep op zulk een candidaat uit te brengen, wanneer de gelegenheid haar ontbrak om eerst zulk een candidaat te hooren. Maar dit proponeeren is geen bedienen van het Woord met ambtelijke autoriteit, maar alleen een »oefenen«.

Evenmin nu als zulk een candidaat reeds het Woord mag bedienen of de Sacramenten mag uitreiken, gelijk op de Synode van Dordt in 1618/19 uitdrukkelijk werd uitgesproken, mag hij ook andere ambtelijke handelingen verrichten. Hij mag geen predikanten, ouderlingen of diakenen in het ambt bevestigen, omdat dit een ambtelijke handeling is. Hij mag niet den ban over iemand uitspreken noch den berouwhebbenden zondaar weer opnemen, omdat beide het oefenen is van de sleutelen der tucht en deze alleen aan de ambtsdragers geschonken zijn. En evenmin mag hij een huwelijk bevestigen, omdat ook de huwelijksbevestiging een ambtelijke handeling is.

Het bezwaar, dat men zoo moeilijk voor de huwelijksbevestiging hulp van een predikant kan krijgen, mag ook niet overdreven worden. Indien men de huwelijksbevestiging alleen op Zondag laat geschieden, is dit soms lastig, maar toch zeker niet, als men het huwelijk in de week bevestigen laat. Want het zou al zeer eigenaardig treffen, wanneer dan in heel een ring of heel een classis niet één predikant te vinden was, die dezen dienst aan de vacante Kerk wilde bewijzen.

Geen gunst maar recht.

XVII.

Is hiermede het onrecht aangetoond door de Nationale Vergadering in 1798 de Kerken aangedaan, toch is daarmede de vraag nog niet beantwoord, of de Kerken daarom recht kunnen doen gelden op schadevergoeding.

Degenen, die meenen deze vraag in ontkennenden zin te moeten beantwoorden, voeren daarvoor twee gronden aan, die nog nader onder de oogen moeten worden gezien.

De eerste grond is, dat op juridisch gebied niet moet of zelfs mag gevraagd worden wat naar onze zedelijke normen rechtvaardig is of niet, maar naar hetgeen door de Overheid als recht wordt vastgesteld. Als de Overheid besluit de kerkelijke goederen te confisqueeren, dan zijn zij daardoor Staatseigendom geworden, want de uitspraak der Overheid beslist over het eigendomsrecht. Van een rechtsaanspraak der Kerk op deze goederen kan van dat oogenblik af geen sprake meer zijn. De Kerk heeft deze beslissing der Overheid te eerbiedigen.

Nu stemmen we natuurlijk terstond toe, dat de Kerk aan de Overheid gehoorzaamheid schuldig is, en daarom aan zulk een beslissing zich te onderwerpen heeft, ook al zou zulk een beslissing in zedelijken zin onrechtvaardig wezen. De revolutionaire gedachte, dat men tegen de Overheid zich verzetten mag en haar beslissingen als van geen waarde mag beschouwen, wanneer deze onrechtvaardig of onbillijk zijn, is zeker niet Christelijk en is nooit door de Christelijke Kerk gehuldigd. De Overheid is de door God over ons gestelde macht, en al doet de Overheid ons onrecht aan, dan hebben we nog daaraan ons te onderwerpen. Zoo heeft de Christelijke Kerk dan ook steeds gehandeld. Het is niet alleen de Nationale vergadering geweest, die in 1798 zich aan het kerkegoed vergrepen heeft, maar zulks is telkens geschied. Het is geschied in de dagen der heidensche Vorsten, die de Christenen vervolgden; geschied in het tijdvak der Reformatie toen de Roomsche Overheid de Protestanten vervolgde; geschied in onze dagen toen de Afgescheidenen van de kerkgebouwen werden beroofd en later evenzeer de Gereformeerden die in Doleantie gingen. Het is geschied in Frankrijk, waar een de Kerk vijandige Overheid alle kerkegoed tot staatseigendom heeft verklaard. Dat de Kerk zich aan zulke beslissingen onderwerpen moet en deze berooving geduldig heeft te dragen, staat voor ieder onzer vast.

Indien met het beroep op de beslissing der Overheid niet anders bedoeld was dan dit, dan zouden we daartegen geen bezwaar hebben, al volgt daaruit natuurlijk niet, dat de Kerk daarom haar rechtsaanspraken zou moeten opgeven en deze niet bij de Overheid zou mogen doen gelden. De mogelijkheid bestaat toch altoos, dat een latere Overheid tot een ander inzicht komt en het recht der Kerk op deze goederen weer erkent. Maar geheel anders komt de zaak te staan, wanneer men bedoelt, dat uit de absolute souvereiniteit van den Staat voortvloeit, dat de Overheid over het eigendomsrecht van hare onderdanen en ook van de Kerken beslissen kan zooals zij wil. Zulk een onbegrensde macht kent de Gereformeerde aan de Overheid niet toe. Omdat de Overheid haar souvereiniteit niet uit zich zelf heeft, ook niet uit het volk, maar uit God, is zij bij de uitoefening van haar macht aan de wet Gods gebonden. Ze staat niet boven de wet Gods, maar er onder. Het gebod Gods: gij zult niet stelen, geldt ook voor haar. Er is zeker verschil wat de toepassing dezer geboden betreft tusschen hetgeen de plicht der Overheid en de plicht van een gewoon burger is. De Overheid kan de doodstraf toepassen zonder in strijd te komen met het gebod: gij zult niet dooden. Ze kan oorlog voeren en daarmede duizenden menschenlevens opofferen, zonder dat dit haar schuldig stelt voor God, wanneer de oorlog om een rechtvaardige oorzaak begonnen is. Maar een onbeperkt recht om over het leven harer onderdanen te beschikken, heeft de Overheid niet. Wanneer de Overheid besloot een zeker aantal burgers ter dood te brengen, zonder dat hiervoor een rechtvaardige oorzaak was, dan zou zulk een besluit, op hoe legaal wettige wijze het ook genomen werd, een gerechtelijke *moord* wezen. En wel verre vandaar dat het Overheidsambt zulk een moord tot recht maken of verontschuldigen zou, stelt het den persoon, die zulk een moord gelastte, dubbel schuldig voor God. En zoo staat 't ook hier. Dat de Overheid anders staat tegenover het eigendomsrecht harer onderdanen dan de burgers over een weer, spreekt van zelf. De Overheid kan belastingen opleggen; ze kan in geval van nood een deel van het vermogen van hare burgers eischen; ze kan als straf geldboeten en zelfs confiscatie van het vermogen toepassen. Maar zij is niet bevoegd, alleen omdat het haar aldus behaagt, het goed van een deel harer onderdanen te confisqueeren. Doet zij dit toch, dan is dit geen recht, maar pleegt zij roof. Zoo als het niet anders dan roof is, wanneer de Overheid in Rusland de geldswaarden en goederen van de burgers in beslag neemt, verkoopt en voor haar bolsjewistische doeleinden gebruikt. En nog veel sterker geldt het, waar het hier niet ging om de goederen van particuliere personen, maar om goederen die voor den kerkedienst bestemd waren en daarom een gewijd karakter droegen. Al zou deze nationaliseering der kerkelijke goederen in legalen zin wettig zijn geweest, uit het oogpunt van het recht Gods kan het niet anders dan als diefstal worden beschouwd. En — op de Nationale Vergadering zelve is het terecht opgemerkt — de Overheid mag zich evenmin als een particulier persoon aan diefstal schuldig maken.

Nu is het zeker waar, dat niet elk onrecht, dat door de Overheid in den loop der tijden begaan is, weer hersteld kan worden. Dit is dan ook de tweede grond, dien men gewoonlijk aanvoert om de rechtsaanspraken der Kerken af te wijzen. Gedane zaken, zegt men, nemen nu eenmaal geen keer. Zelfs toegestemd, dat de confiscatie dezer goederen onrecht was, dan kan, nu het feit eenmaal heeft plaats gevonden, hierin geen verandering meer worden gebracht. Al heeft de Overheid in vroeger tijd telkens confiscaties van goederen gedaan, die wellicht onrecht waren, toch volgt daaruit niet, dat de benadeelden recht op teruggave of schadevergoeding zouden hebben.

Ook hier nu stemmen we gaarne toe, dat niet elk onrecht door de Overheid begaan, later weer goed kan gemaakt worden. Hoe onrechtvaardig het was, dat de Overheid in den Spaanschen tijd de vermogens der Protestanten confisqueerde, te herstellen viel dit onrecht later niet meer, waar deze personen zelfs voor een groot deel ter dood waren gebracht. Al is de confiscatie van de kapitalen tijdens het Bolsjewistisch regiment in Hongarije geschied, onrecht geweest, diefstal door een bende geluksoekers aan de rijken gepleegd, de nieuwe Overheid, die nu is opgetreden, kan dit onrecht niet meer goed maken, omdat de middelen daartoe haar ontbreken en deze kapitalen weg zijn. En zoo zouden er tal van gevallen te noemen zijn, waarin herstel van onrecht door de Overheid gepleegd, onmogelijk is, hetzij omdat het onrecht te lang is geleden, hetzij omdat de personen, tegenover wie dit onrecht is gepleegd, niet meer leven, hetzij omdat de middelen ontbreken om de schade te vergoeden. Zelfs zal, wanneer zulk een confiscatie-besluit door de Overheid in legaal-wettigen vorm genomen is, van een civiel-rechtelijke aanspraak op herstel wel geen sprake kunnen wezen. Wanneer de Overheid, zooals dit tijdens de Fransche revolutie ook in ons vaderland geschied is, tal van vermogens der burgers geconfisqueerd heeft, dan zou het hun al zeer weinig helpen, of zij later den Staat een proces aan hadden gedaan om deze goederen terug te krijgen. Wanneer we dan ook van rechtsaanspraken der Kerken spreken, is dit niet in civiel-rechtelijken zin bedoeld, maar alleen in zedelijken zin, d.w.z. dat de Overheid, wanneer zij zelf dit onrecht inziet, gehouden is, voor zooveel dit in haar vermogen staat, dit onrecht weder goed te maken.

En dat in dien zin er wel degelijk rechtsherstel mogelijk is, kan het voorbeeld toonen van wat geschied is met de goederen van den Prins van Oranje. Dezelfde Nationale vergadering, die op de kerkelijke goederen beslag legde, heeft ook het vermogen en de bezittingen van het huis van Oranje geconfisqueerd. Ook dit was *onrecht*, een onrecht dat daarom te grievender was, omdat de stichter van de Oranje-dynastie eens al zijn goederen, tot zijn tafelzilver toe, verkocht had om Nederland te helpen. Toen na de Restauratie het huis van Oranje hier terugkeerde, kon deze confiscatie niet meer ongedaan worden gemaakt, want de meeste goederen waren reeds verkocht. Maar het inkomen